

Elżbieta Cybulska – nauczycielka przyrody

Wiesława Dąbrowska – nauczycielka historii i języka polskiego

„Cudze chwalicie, swego nie znacie!”

- innowacja z zakresu edukacji regionalnej dla II etapu edukacyjnego

*Trudno być patriotą swojego kraju,
nie znając i nie kochając swojej
małej ojczyzny – najważniejszego
własnego miejsca na Ziemi.
Jeśli tej miłości nie ukształtuje szkoła
i środowisko, po prostu się nie
uksztaluje wcale.*

Maria Jakubowska¹

W otaczającej nas dziś rzeczywistości poczucie własnej tożsamości staje się czymś niezwykle ważnym i znaczącym; szczególnie dotyczy to współczesnej edukacji szkolnej i pozaszkolnej, która winna być skierowana na wychowanie człowieka mądrego, otwartego i zaangażowanego w odkrywanie i poznawanie własnych korzeni. Głównym celem kształcenia dzieci i młodzieży staje się kształtowanie postaw w powiązaniu z tradycjami własnego regionu, w poczuciu ich wartości i odrębności, ale także dostrzeganie całego dziedzictwa kulturowego ojczyzny. Sukcesywne zdobywanie wiedzy przez uczniów służy ich zaangażowaniu się w sprawy wspólnoty lokalnej, sprzyja przyszłej aktywności społecznej oraz otwieraniu się na inne społeczności i kultury.

Dla każdego człowieka pojęcie własnej „małej ojczyzny”, owego skrawka ziemi utożsamianego z domem rodzinnym, z osobistymi przeżyciami, uczuciami i emocjami jest

¹ *Edukacja regionalna. Poradnik dla nauczyciela*, Praca zbiorowa, Warszawa 2001, s.105.

czymś ważnym, gdyż stanowi naturalną przestrzeń kształtowania charakteru i osobowości, mentalności oraz wrażliwości.

Tworząc innowację pedagogiczną **chcieliśmy, by uczniowie naszej szkoły nie tylko znali swoje miasto, jego historię, zabytki, tradycje, ale również otaczali je troską, dbali o jego piękno, zabiegali o dalszy rozkwit, a przede wszystkim byli dumni, że są jego mieszkańcami.** Często ze zdziwieniem odkrywamy, że to właśnie u nas, po sąsiedzku żyli ludzie, którzy odegrali znaczącą rolę w kształtowaniu współczesnego oblicza regionu, kraju, a może nawet wnieśli trwały ślad w kształtowanie współczesnego świata. Może to właśnie u nas rozegrały się wydarzenia ważne w historii kraju, o których dziś niewiele pamięta, myśląc jedynie o troskach i kłopotach dnia codziennego. Tymczasem to właśnie one często stanowią o atrakcyjności regionu, a nawet odpowiednio wyeksponowane mogą stać się impulsem do rozwoju ekonomicznego. Żeby móc się pochwalić swoją tożsamością, trzeba najpierw dobrze ją poznać i w tym właśnie ma pomóc uczniom prowadzona przez nas innowacja. Zależało nam, aby uczniowie nie tylko posiadali wiedzę o najbliższym regionie, ale aby ta ziemia, na której się urodzili i mieszkają stała się im bliska.

Realizacja treści podstawy programowej dla II etapu kształcenia z zakresu edukacji regionalnej nie umożliwiła zdobycia wystarczającej wiedzy o swoim regionie. Obserwując podczas lekcji historii i przyrody brak, u większości uczniów, własnej tożsamości regionalnej oraz więzi emocjonalnych ze swoim miejscem zamieszkania, jako nauczycielki tych przedmiotów zaczęliśmy prowadzić od września 2010 roku innowacyjne koło regionalne.

Innowacja „Cudze chwalicie, swego nie znacie!” adresowana jest do uczniów klas piątych, a następnie szóstych zainteresowanych tematyką regionalną.

Aby program innowacji z zakresu edukacji regionalnej był dla nich atrakcyjny, poszczególne treści są przekazywane różnorodnymi metodami (obserwacje, prace badawcze, metody problemowe, gry dydaktyczne, analiza tekstów źródłowych, wycieczki, projekt, drama). Zarówno stosowane metody, jak formy pracy są dostosowane do zainteresowań i potrzeb poznawczych uczniów.

W celu pobudzenia zainteresowania dzieci problematyką regionalną wiele zajęć, np. lekcje muzealne, wycieczki, prowadzimy w terenie, poza szkołą. Umożliwiają one bezpośrednio zdobywanie doświadczeń i wiedzy, ułatwiają wprowadzenie zasad funkcjonowania w różnych miejscach oraz pozytywne formy zachowania się. Z naszych obserwacji wynika także, iż równie

ważne jest stosowanie metody dramy oraz umożliwienie dzieciom prezentowania swoich wiadomości i umiejętności poprzez udział w rozmaitych konkursach, wystawach, pokazach, przedstawieniach, itp. Przy doborze metod pracy należy zawsze pamiętać, że nadrzędnym zadaniem w realizacji problematyki regionalnej w nauczaniu jest wykształcenie poczucia więzi z otoczeniem, świadomość własnych „korzeni” oraz odnajdywanie źródeł wartości w dziedzictwie kulturowym w regionie.²

Osiągnięcie takich postaw byłoby niemożliwe bez aktywnych kontaktów z rodzicami. Podczas realizacji innowacji współpracujemy m.in. z bibliotekarzem szkolnym, opiekunem koła tanecznego „Klachule” oraz innymi instytucjami w dzielnicy i mieście (np. Górnośląski Park Etnograficzny, Miejski Dom Kultury Szopienice - Giszowiec, Jednostka Pomocnicza Szopienice - Burowiec).

Zajęcia innowacyjne są prowadzone według ustalonego harmonogramu przewidzianego do realizacji. Jednak aktywnie, w ramach koła, włączamy się w niezaplanowane inicjatywy szkolne i środowiskowe związane z regionalizmem. Zaliczyć do nich można m.in. dzielnicowy konkurs wiedzy o Szopienicach zorganizowany z okazji 650 – lecia naszej dzielnicy, szkolny konkurs „Straszki śląskie”.

Zakres treści innowacji obejmuje piętnaście działów tematycznych i szczegółowe zadania do wykonania.

Pierwszy dział nosi tytuł *NASZA DZIELNICA*. Zawarłyśmy w nim następujące zagadnienia:

- **Szkoło, szkoło na Morawie!**

Uczniowie przybliżyli sobie historię szkoły na podstawie kronik, dokumentów archiwalnych i strony internetowej. Posługując się zdobytą wiedzą rozwiązywali krzyżówki i układali kalendarium wydarzeń związanych z jej stuletnią historią.

Szczególną uwagę zwróciłyśmy na rolę naszej szkoły i dzielnicy w czasie III Powstania Śląskiego. Okazało się, że pomimo eksponowania w gablotach na korytarzach szkolnych dokumentów i pamiątek, uczniowie nie zwracają na nie uwagi. Podobnie z „długą” historią szkoły umieszczoną na stronie internetowej.

² *Edukacja regionalna. Dziedzictwo kulturowe w zreformowanej szkole*, Praca zbiorowa pod red. S. Bednarka, Wrocław 1999, s.158.

- **Zwiedzamy Szopienice.**

Wycieczkę po Szopienicach według trasy historycznej opracowanej przez uczennicę szkoły w roku szkolnym 2007/2008 podzieliłyśmy na dwie części: wschodnią i zachodnią. Podczas spacerów uczniowie nie tylko poznawali szopienickie zabytki, ale także kształcili przydatne umiejętności, np. posługiwanie się mapą i określanie kierunków świata. Zauważyłyśmy, że dzieci chętnie wcielają się w rolę przewodników i z dużym zaangażowaniem prowadzą grupę zgodnie z wyznaczoną trasą. Wiele radości sprawiło im odkrycie architektonicznych perełek w dzielnicy, np. malowideł czterech żywiołów znajdujących się na klatce schodowej w jednej z kamienic.

- **Miejsca magiczne w naszej dzielnicy**

Po wycieczce ulicami naszej dzielnicy i prezentacji zdjęć wykonanych przez nauczycieli i uczniów, członkowie koła opracowali plan Szopienic z zaznaczeniem miejsc najciekawszych, najładniejszych oraz najbardziej lubianych przez dzieci.

Drugi dział poświęciłyśmy *PRZYRODZIE KATOWIC*. Przybliżyłyśmy ją przez następujące zagadnienia:

- **Fauna i flora Szopienic**

Zbierając materiał zielnikowy, uczniowie obserwowali wybrane gatunki roślin i zwierząt w Zespole Przyrodniczo-Krajobrazowym „Szopienice-Borki”.

- **Cuda przyrody w naszym mieście.**

Z zebranych wcześniej okazów roślin uczniowie wykonali zielniki, a dzięki prezentacji multimedialnej poznali inne atrakcje przyrodnicze naszego miasta. Opisując zebrane gatunki uczyli się korzystać z prostych kluczy do oznaczania roślin. Z kolei oglądając prezentację wypełniali karty pracy przy okazji zdobywając nowe wiadomości.

Kolejny dział zatytułowałyśmy *ZMARŁYM KU PAMIĘCI...* Chciałyśmy pokazać uczniom, że historii regionu można uczyć się również na cmentarzach.

- **Historia odczytana z nagrobków na szopienickim cmentarzu**

Na początku listopada odwiedziliśmy szopienicki cmentarz, aby zapalić znicze na mogiłach osób zasłużonych dla naszego regionu.

- **Cmentarze Katowic**

W ramach tych zajęć odwiedziłyśmy dwie katowickie nekropolie. Na cmentarzu przy ulicy Francuskiej przybliżyłyśmy uczniom postaci związane z historią regionu, m.in.

Wojciecha Korfantego, Józefa Rymera i Kazimierza Skiby, natomiast na cmentarzu przy ulicy Sienkiewicza ludzi kultury, m.in. Krystyny Bochenek, Zbigniewa Cybulskiego i Jerzego Dudy – Gracza. Do każdej osoby przygotowaliśmy rebusy, zagadki lub inscenizacje przybliżające jej życie i twórczość, np. przy grobie Zbyszka Cybulskiego odtworzyliśmy pamiętną scenę z filmu „Popiół i diament” z zapalaniem lampek ku pamięci poległych kolegów. Taka forma spaceru z pewnością będzie przez uczniów dobrze zapamiętana. Na podsumowanie zajęć wykorzystaliśmy prezentację multimedialną przygotowaną kilka lat temu przez uczennicę szkoły jako pracę konkursową. Korzystając z dorobku byłych uczniów pokazujemy dzieciom, że ich praca może służyć następnym pokoleniom.

W ramach kolejnego działu *TAM GDZIE SPOTYKAŁY SIĘ RELIGIA, KULTURA I NARODY* odwiedziłyśmy

- **Franciszkanów z Panewnik**

W trakcie wycieczki do Bazyliki oo. Franciszkanów w Panewnikach uczniowie zwiedzili park oraz największą w Europie szopkę bożonarodzeniową.

Na przyszły rok szkolny mamy zaplanowany temat:

- **Śląski ekumenizm,**

a w nim zwiedzanie cmentarza żydowskiego, miejsca, w którym stała synagoga oraz kościoła i cmentarza ewangelickiego, katedry Chrystusa Króla i kościoła p.w.

Najświętszej Maryi Panny. Aby przybliżyć kulturę żydowską, która niegdyś była nieodłącznym elementem życia na Śląsku planujemy naukę kilku prostych tańców żydowskich.

Realizację działu *CODZIENNOŚĆ NA ŚLĄSKU* zaplanowałyśmy na kilka tematów:

- **Górnik z karbidką i pyrlikiem**

Podczas zajęć związanych z Barbórką uczniowie mieli okazję do spotkania z górnikami. Nasze zaproszenie przyjęli trzej panowie pracujący w katowickich kopalniach: „Kleofas”, „Wujek” i „Staszic”. Zapoznali oni uczniów z trudami pracy pod ziemią, omówili przygotowaną prezentację multimedialną i odpowiedzieli na pytania dotyczące m. in. pięknych górniczych mundurów. Na zakończenie dzieci węglem wykonały prace plastyczne nt. pracy w kopalni.

- **Babcina jakła – piękno i bogactwo śląskiego stroju ludowego**

W bogaty świat śląskich strojów wprowadziła uczniów bibliotekarka naszej szkoły, która zaprezentowała maleńką część swoich prywatnych zbiorów. Na kolejnych zajęciach wykonywaliśmy różnorodne stroje śląskie. Z resztek tkanin dzieci wyczarowały piękne ubiory: codzienne i odświętne, letnie i zimowe oraz kobiece i męskie.

W ramach przybliżenia codziennego życia na Śląsku planujemy jeszcze następujące zajęcia:

- **Karminadle, wodzionka i kołocz, czyli śląska kuchnia**

Uczniowie zbiorą przepisy na śląskie potrawy, opracują własną „Książkę kucharską” i przygotują śląską potrawę, np. wodzionkę, kluski śląskie i modrą kapustę.

- **Familok z kachlokiem i chlewikiem**

Po wycieczce do familoków na Wilhelminie, uczniowie wykonają makietę takiego mieszkania.

Na zajęciach *PO NASZYMU, CZYLI PO ŚLĄSKU* uczniowie czytali **Bery i bojki po śląsku** oraz wykonali ilustrowane słowniki gwary śląskiej.

Ostatni już zrealizowany dział *ŚLĄSKIE TRADYCJE I OBYCZAJE ŚWIĄTECZNE* związany jest z rokiem obrzędowym.

- **Siemieniotka i mocka, czyli tradycyjna śląska wigilia**

Na zajęciach uczniowie omówili obyczaje związane z okresem Świąt Bożego Narodzenia, a także własnoręcznie wykonali portfolio. Na ostatnim spotkaniu przed świętami wspólnie przygotowaliśmy tradycyjną śląską potrawę wigilijną – makówki. Okazało się, że większość uczniów nie zna tej potrawy.

- **Kołatki i inne symbole Świąt Wielkanocnych**

Uczniowie poznali rośliny, z których robi się na Śląsku tradycyjne palmy wielkanocne i samodzielnie je wykonali. Z jajek zabarwionych w łupinach cebuli próbowali stworzyć kraszanki, choć trochę podobne do tych, które dwa dni wcześniej widzieli na spotkaniu z panem Leszkiem Jęczmykiem. Poznali również inne obrzędy i symbole Świąt Wielkanocnych, np. kołatki.

Imprezą łączącą różnorodne elementy regionalizmu była I SZKOLNA BIESIADA ŚLĄSKA zorganizowana w ramach obchodów 90 rocznicy III Powstania Śląskiego.

Jako temat przewodni tej imprezy wykorzystaliśmy autorski scenariusz przedstawienia w gwarze śląskiej „Nasz plac na Wasz plac” opracowany przez nauczycielkę nauczania zintegrowanego naszej szkoły. Uczestnicy spotkania mieli możliwość poznania zapomnianych

śląskich wyliczanek, tańców i piosenek oraz wykorzystania w praktyce umiejętności mówienia gwarą. Przygotowując się do tego święta przeszliśmy z uczniami śladami miejsc upamiętniających powstańców śląskich w naszym mieście. Efektem była wystawa fotograficzna.

Spośród ciekawszych tematów zaplanowanych na przyszłość można wymienić: „Przemijanie i trwanie – ścieżka historyczno-przyrodnicza po Parku Kościuszki” oraz „Śląskie Chicago - gra miejska szlakiem budowli modernistycznych”.

Podsumowując kilka miesięcy naszej pracy możemy stwierdzić, że przynosi ona oczekiwane efekty. Nasi uczniowie zaczęli dostrzegać walory kulturowe najbliższego regionu. Poprzez własną aktywność (piosenki, tańce, słownictwo gwarowe, prace plastyczne) rozwijają swoją kreatywność, inwencję i ekspresję twórczą. Prowadzenie koła wymaga, zarówno od nas, jak i od uczniów, dużego nakładu pracy, ale widząc ich zaangażowanie, uważamy, że warto było podjąć to wyzwanie. Dzieci chętnie przychodzą na zajęcia. Zawsze są przygotowane, przynoszą potrzebne materiały, często włączają do pomocy rodziców i dziadków. Wspólnie ustaliliśmy system oceniania stopnia zaangażowania w zajęcia. Chcemy na koniec roku szkolnego, najbardziej aktywnym przyznać symboliczne nagrody i dyplomy.

Mamy nadzieję, że nasze działania zaprocentują w przyszłości, nasi uczniowie będą rozumieli, że tu jest ich miejsce na ziemi, ich „mała Ojczyzna”, a powiedzenie „Cudze chwalicie, swego nie znacie” nie będzie ich dotyczyć.